

کمانچہ نوازے نوین

(دفتر اول و دوم)

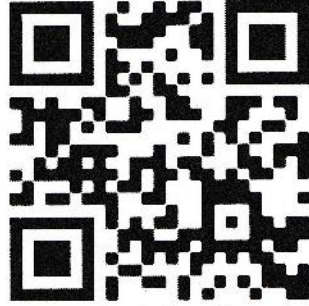

تألیف
سینا علم

کتابیا
مشرخسیاگر

پتھوون
مرکز موسیقی پتھوون شیراز

برای دریافت فایل های صوتی
اجرای قطعات کتاب
کمانچه نوازی نوین، QR Code
بالا را اسکن کنید.

نشر خنیاگر

تلفن: ۴۴۶۶۸۹۴۳ (تلفکس) و ۰۹۱۹۱۲۶۸۱۰۶

Email: khonyagarPub@gmail.com

کانال نشر خنیاگر: telegram.me/khonyagarPublications

کمانچه نوازی نوین

(دفتر اول و دوم)

تألیف سینا علم

ویرایش ادبی و صفحه بندی شهاب مینا

طراحی جلد مرجان شمسی خانی

عکاسی امیررضا رعیتی

چاپ اول ۱۴۰۰

تعداد ۳۰۰ جلد

شابم: ۹۷۹-۰-۸۰۲۶۳۵-۰۴-۳ ISMN: 979-0-802635-04-3

سینا علم

زاده بیست و هفتم آذر ۱۳۶۸، تهران

آهنگساز، تنظیم کننده و نوازنده کمانچه، ویلن و قیچک

از سال ۱۳۷۸ موسیقی را با ساز ویلن شروع کرد. در سال ۱۳۸۳ و در سن پانزده سالگی، تحصیلات خود را در هنرستان عالی صداوسیما آغاز کرد و پس از اخذ مدرک دیپلم از هنرستان عالی موسیقی با ساز کمانچه به دانشگاه علمی کاربردی واحد یازده راه یافت و موفق به دریافت مدرک کارشناسی موسیقی از آن دانشگاه شد.

او نزد استادانی همچون مصطفی کمال پورتراب تئوری و هارمونی، محسن نفر سلفژ، هادی آرم کمانچه، و هادی منتظری کمانچه آموخته است. وی همچنین با سازمان صداوسیما جمهوری اسلامی ایران به عنوان نوازنده و آهنگساز همکاری داشته تجربه تدریس در هنرستان عالی موسیقی را

نیز در کارنامه هنری خود دارد.

او در سال ۱۳۸۵ موفق به کسب مقام اول ساز کمانچه در جشنواره هنرستان های کل کشور شد.

سینا علم به همراه گروه زند، به خوانندگی علی زند و کیلی، از سال ۱۳۹۳ تا کنون کنسرت های متعددی را در داخل و خارج از ایران برگزار کرده اند. وی با دیگر خوانندگان مطرح معاصر نیز در قالب کنسرت همکاری داشته است که از آن میان می توان به کنسرت گروه سیمرخ با صدای همایون شجریان در سال ۱۳۹۱ در هلند و کنسرت گروه مولوی با صدای شهرام ناظری در انگلیس و سوئد در سال ۱۳۹۵ اشاره کرد.

از او تا کنون دو آلبوم با عنوان های «تکه های بریده شده» (بداهه نوازی کمانچه) (منتشر شده توسط مؤسسه فرهنگی هنری نغمه حصار در سال ۱۳۹۱) و «کمانه رو» (منتشر شده توسط مؤسسه فرهنگی هنری آوای معین در سال ۱۳۹۹) با آهنگسازی سینا علم، و «آماج» با آهنگسازی سینا و سحاب علم (منتشر شده توسط مؤسسه فرهنگی هنری آوای معین در سال ۱۳۹۸) ارائه شده است.

در آلبوم های موسیقی دیگر هنرمندان نیز به عنوان نوازنده کمانچه همکاری داشته است که از جمله آنها می توان به «میان تاریکی» با خوانندگی علی زند و کیلی (کمانچه و قیچک)، «سیمرخ» با صدای همایون شجریان (کمانچه)، «فکر و فریاد» با صدای سینا سرلک (کمانچه)، «به یاد من باش» با صدای سالار عقیلی (کمانچه)، «یادی به رنگ امروز» با صدای علی زند و کیلی (کمانچه)، «ایرانه خانم» به آهنگسازی پیمان سلطانی (کمانچه)، «فردوسی» با صدای شهرام ناظری (کمانچه آلتو)، «رؤیای بی تکرار» با صدای علی زند و کیلی (کمانچه و ویلن) اشاره کرد.

سینا علم در اجرای موسیقی های فیلم نیز همکاری داشته است که از جمله می توان از موسیقی فیلم سریال «قهوه تلخ» به کارگردانی مهران مدیری، سریال «شمعدانی» به کارگردانی سروش صحت، سریال «زیر پای مادر» به کارگردانی بهرنگ توفیقی، و فیلم «نسترن های وحشی» با آهنگسازی محمد میرزمانی نام برد.

۴۳	دو نوازی ۲
۴۴	نوید بهار
۴۴	چالش ۳
۴۵	دو نوازی ۳
۴۷	خلاقیت ۲
۴۷	مشق دو لاجنگ
۴۸	کرشمه ماهور
۴۸	تمرین سنکپ
۴۹	تمرین ضد ضرب
۴۹	آرشه استاکاتو
۵۰	منوئت ۱
۵۰	چالش ۴
۵۱	تمرین تریوله
۵۱	منوئت ۲
۵۲	خلاقیت ۳
۵۳	تمرین های میزان نمای $\frac{6}{8}$
۵۵	سُوژه
۵۵	کوچه لَر
۵۶	ژانر های موسیقی ایرانی
۵۷	چهارمضراب ماهور
۵۷	چالش ۵
۵۹	رنگ دلدار
۶۰	دَرِنه جان
۶۱	دو نوازی ۴
۶۲	عیدانه
۶۳	دامن کشان
۶۳	خلاقیت ۴
۶۴	تکیه
۶۶	انواع تکیه

دفتر اول

۱۲	تئوری موسیقی
۱۴	تمرین های ریتم خوانی
۱۶	مقدمه ای بر ساز کمانچه
۱۶	اجزای کمانچه
۱۷	نحوه گرفتن کمانچه
۱۸	آرشه و قسمت های آن
۱۹	طریقه گرفتن آرشه
۲۰	نحوه آرشه کشی
۲۰	کوک کمانچه
۲۱	تمرین های آرشه کشی
۲۵	تمپویا تُندا
۲۵	فواصل موسیقی
۲۶	نحوه انگشت گذاری
۲۸	تمرین های انگشت گذاری
۳۲	تمرین های انگشت چهارم
۳۳	تیم فولک فرانسوی
۳۳	واریاسیون
۳۴	تمرین پیدا کردن جای درست انگشتان
۳۴	په پوسلیمانی
۳۵	واریاسیونی بر اساس چهارپاره
۳۵	واریاسیون ۲
۳۶	بازون بارونه
۳۶	چالش ۱
۳۷	دو نوازی ۱
۳۸	خلاقیت
۳۹	تمرین های آرشه لگاتو
۴۲	واریاسیون ۳
۴۲	چالش ۲

دفتر دوم: موسیقی دستگاهی ایران

۱۱۴	مقدمه دفتر دوم
۱۱۵	موسیقی دستگاهی ایران
	دستگاه شور
۱۱۶	ایشل صوتی مُد درآمد شور
۱۱۶	تمرین کوک برای فواصل مُد درآمد شور سُئل
۱۱۷	کرشمه در شور
۱۱۸	اتود شور
۱۱۹	دینامیک و نوانس
۱۱۹	تمرین دینامیک (نوانس)
۱۲۱	ضربی شور
۱۲۳	دونوازی ۹
۱۲۷	تصنیف بهار دلکش
	دستگاه همایون
۱۲۸	ایشل صوتی مُد درآمد همایون
۱۲۸	پُزیسیون پنجم
۱۲۸	تمرین پُزیسیون پنجم
۱۲۹	تمرین پُزیسیون پنجم ۲
۱۳۱	اتود همایون
۱۳۳	سرمست (همایون)
۱۳۵	دونوازی ۱۰
۱۳۹	تصنیف بت چین
	دستگاه سه‌گانه
۱۴۰	ایشل صوتی مُد درآمد سه‌گانه
۱۴۰	تکنیک ویراسیون
۱۴۱	تمرین ویراسیون
۱۴۳	پیش درآمد سه‌گانه
۱۴۵	اتود سه‌گانه
۱۴۷	تصنیف غم عشق
	دستگاه چهارگانه (کوک: ر، سُئل، ر، سُئل)
۱۴۸	مبحث تغییر کوک
۱۴۸	ایشل صوتی مُد درآمد چهارگانه
۱۴۹	اتود چهارگانه
۱۵۲	قطعه چهارگانه

۶۸	دونوازی ۵
۷۰	نرمینه
۷۱	خلاقیت ۵
۷۲	استراتژی انگشت‌گذاری
۷۵	کنت
۷۶	تمرین تعویض سیم
۷۶	چالش ۶
۷۸	پیش درآمد دشتی
۷۹	گاوتنه
۸۰	خلاقیت ۶
۸۱	پُزیسیون
۸۲	تمرین‌های پُزیسیون سوم
۸۵	گام سی بمل ماژور
۸۶	گام فاماژور
۸۷	چالش ۷
۸۸	تمنا
۸۹	چالش ۸
۹۰	دونوازی ۶
۹۲	گام دومینور
۹۳	آهنگی در دومینور
۹۴	چالش ۹
۹۶	دونوازی ۷
۹۸	خلاقیت ۷
۹۹	هارمونیک‌های طبیعی
۹۹	تب و تاب
۱۰۰	چالش ۱۰
۱۰۱	دُزاب
۱۰۳	چرخ و فلک
۱۰۵	تمرین‌های تری
۱۰۷	دوان دوان
۱۰۸	دونوازی ۸
۱۱۱	خلاقیت ۸

آواز بیات ترک (کوک: ری، سل، دو، فا)	۱۵۴-----	دونوازی ۱۱
۱۷۷ ----- مایه شناسی آواز بیات ترک	۱۵۹-----	تصنیف نگارا
۱۷۷ ----- اتود بیات ترک		دستگاه ماهور (کوک: می، لا، ری، سل)
۱۸۰ ----- چهارمضراب بیات ترک (به سبک استاد ابوالحسن صبا)	۱۶۰-----	پُزیسیون هفتم
چند قطعه در کوک‌های مختلف از بزرگان موسیقی ایران	۱۶۱-----	پُزیسیون هفتم ۲
۱۸۲ ----- ضربی افشاری (علی اصغر بهاری)	۱۶۴-----	ضربی ماهور
۱۸۳ ----- چهارمضراب افشاری (حسن کسایی)	۱۶۶-----	فانتزی-چهارمضراب ماهور
۱۸۴ ----- پیش‌درآمد اصفهان (فرامرزی پایور)	۱۶۹-----	دونوازی ۱۲
۱۸۶ ----- قسمتی از ضربی ابوعطا (جلیل شهنواز)	۱۷۴-----	پُزیسیون دوم
۱۸۸ ----- قسمتی از چهارمضراب دشتی (حسن کسایی)		

تئوری موسیقی

موسیقی از دو رکن اصلی تشکیل شده است: اصوات و کشش‌ها.

- اصوات: منظور از اصوات همان نت‌ها هستند. گستره صوتی کمانچه به صورت زیر است:

- کشش‌ها: اشکال ریتمیکی هستند که صرفاً مقدار کشیدگی نت‌ها را نسبت به هم نشان می‌دهند و زمان مشخصی ندارند.

(1) گرد		
1 سفید		
2 سیاه		
1 چنگ		
8 دو لاچنگ		
1 سه لاچنگ		

(گاهی از علامت ۲ به جای سکوت سیاه استفاده می‌شود که نباید با سکوت چنگ اشتباه شود.)

- میزان نما: میزان نما به صورت دو عدد روی هم مشخص شده است و به سه دسته تقسیم می‌شود:

۱. ساده؛

۲. ترکیبی؛

۳. مختلط (لنگ).

در میزان‌نماهای ساده عدد بالا نشانگر تعداد ضرب است و عدد پایین نوع ضرب را مشخص می‌کند:

$$\text{میزان نما ساده} = \frac{\text{تعداد ضرب}}{\text{نوع ضرب}}$$

میزان‌نمای ساده: میزان‌نمایی است که هر ضرب آن قابل تقسیم به ۲، ۴، ۸ و... باشد. در این میزان‌نما، عدد پایینی هرچه که باشد، یک ضرب را به ما نشان می‌دهد.

نوع ضرب	گرد	سفید	سیاه	چنگ	دولاچنگ	سه‌لاچنگ
عدد مربوط به آن	۱	۲	۴	۸	۱۶	۳۲

- ریتم: در عام‌ترین معنا سیلان منظم موسیقی در زمان است.
- ضرب: هنگام دست‌زدن یا پاکوبیدن با موسیقی به ضرب‌های آن واکنش نشان می‌دهیم. ضرب تپش منظم و تکرارشونده‌ای است که موسیقی را به واحدهای برابرزمانی تقسیم می‌کند. هنگامی که یک نغمه یا ملودی را می‌خوانیم، برخی ضرب‌ها قوی‌تر و برخی ضعیف‌تر هستند.
در شمارش ضرب، هر ضرب یک رفت و برگشت دست یا پا است که به صورت «یک، و» شمرده می‌شود.
↓ = رفت دست: یک ← نیم ضرب
↑ = برگشت دست: و ← نیم ضرب

• نقطه

۱. اگر نقطه جلوی نتی قرار گیرد (مانند $\overset{\cdot}{\text{♩}}$)، به اندازه نصف ارزش زمانی آن نت به خودش اضافه می‌شود.
۲. اگر نقطه بالا یا زیر نت قرار گیرد (مانند $\overset{\cdot}{\text{♩}}$ یا $\underset{\cdot}{\text{♩}}$)، اصطلاحاً به آن «استکاتو» می‌گویند که به معنای مقطع است و به این صورت اجرا می‌شود که نصف ارزش زمانی نت را می‌نوازیم و نصف دیگر را سکوت می‌کنیم.
۳. اگر جلوی نتی دو نقطه قرار گیرد (مانند $\overset{\cdot\cdot}{\text{♩}}$)، نقطه دوم نصف ارزش زمانی نقطه اول را به نت اضافه می‌کند. پس ارزش زمانی یک نت با دو نقطه برابر است با ارزش خود نت، به علاوه نصف آن نت، و نصف نصف نت.

↓ ↑ ↓ ↑ ↓ ↑ ↓ ↑

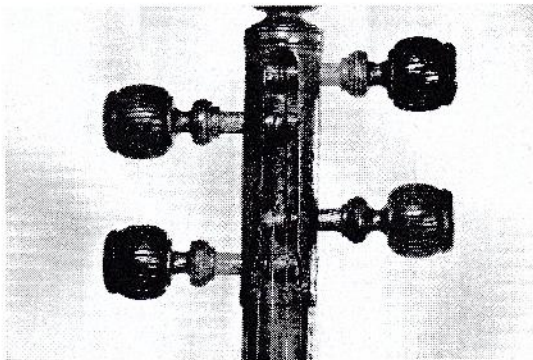
↓ ↑ ↓ ↑ ↓ ↑ ↓ ↑

↓ ↑ ↓ ↑ ↓ ↑ ↓ ↑

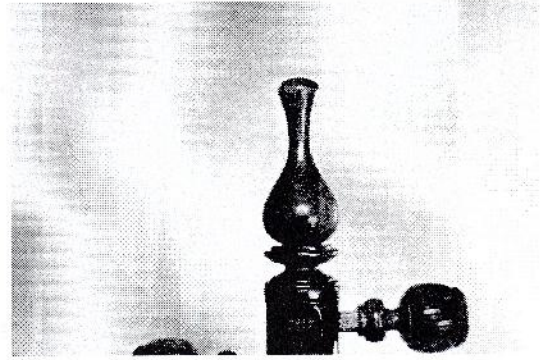
↓ ↑ ↓ ↑ ↓ ↑ ↓ ↑

تکرار یک میزان = $\frac{1}{2}$ |

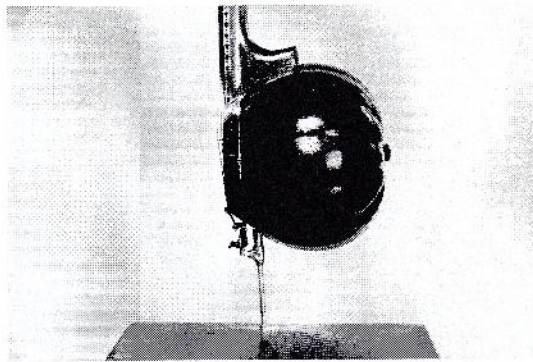
↓ ↑ ↓ ↑ ↓ ↑ ↓ ↑

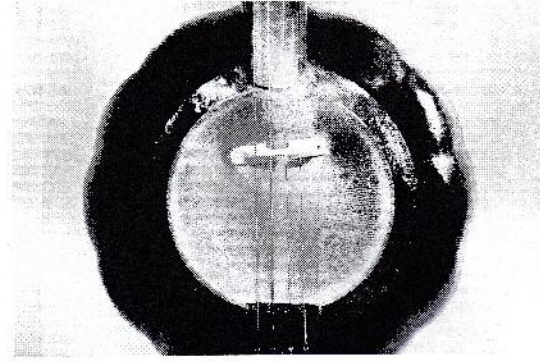
گوشی‌ها و جعبه گوشه، شیطانک

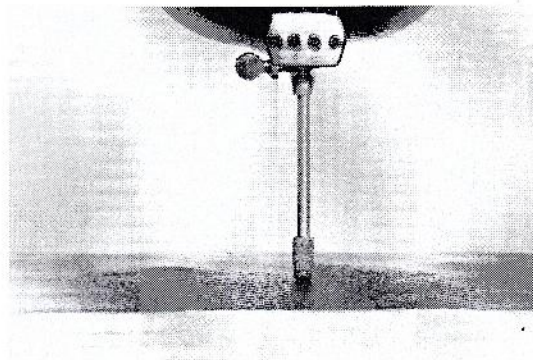
صراحی

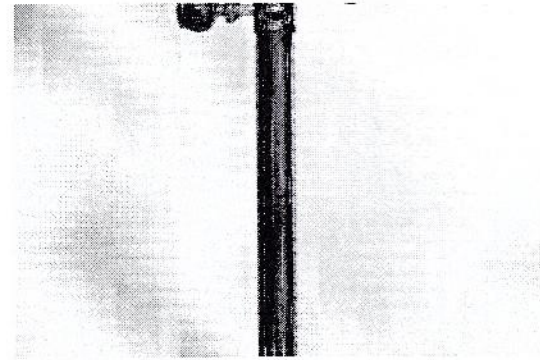
کاسه (نما از بغل)

کاسه (نما از رویه رو)، طوقه، پوست، خرک، سیم‌گیرها

سیم‌گیرها، تانددورها، پایه

شیطانک و دسته کمانچه

نحوه گرفتن کمانچه

تنظیم پایه ساز: ابتدا باید پایه کمانچه را تنظیم کنیم. پایه باید تا جایی بیرون بیاید که باعث شود صراحی در امتداد بینی نوازنده قرار بگیرد.

محل قرارگیری ساز: کمانچه بین پاهای نوازنده و کمی متمایل به پای چپ جای دارد. همچنین می‌توان کمانچه را روی پای چپ یا کنار پای چپ گذاشت اما به نظر می‌رسد تسلط نوازنده در حالت اول (بین دو پا) بیشتر است.

Novel Method of Kamancheh Playing (Vol. 1 , 2)

Sina Alam

مؤلف در این کتاب می‌کوشد کمانچه را به عنوان یک ساز زهی-آرشه‌ای کامل بشناساند و شخصیتی «کششی» برای آن بسازد. همچنین مقوله بسیار مهمی را که سال‌ها آهنگسازان و نوازندگان با آن درگیر بوده‌اند حل کند: «انتقالی بودن ساز کمانچه». اشتباه بزرگی که موجب سختی در نگارش و نوازندگی می‌شد، نگاه انتقالی به این ساز بوده که در کتاب با نگاه بی‌طرفانه به حل این مشکل پرداخته است. نوشتن اِتودها (که با عنوان چالش آمده‌اند) و دونوازی‌هایی برای دو کمانچه که جای خالی آن حس می‌شد از دیگر اهداف این کتاب است.

مؤلف در دفتر دوم به تحصیل فواصل موسیقی ایرانی با تمرین‌هایی از نوع اِتودها و قطعات و دونوازی‌ها می‌پردازد تا تمام تکنیک‌هایی را که در دفتر اول به آنها پرداخته و همچنین در ادامه به آنها می‌پردازد رنگ و بوی موسیقی دستگاهی ببخشد. همچنین با تجربه تغییر کوک و دلایل ایجاد چنین رویکردی مواجه خواهیم شد که از لحاظ رزونانس (تشدید صدا) و نحوه انگشت‌گذاری‌های متفاوت دنیای تازه‌ای را فراروی مخاطب می‌گذارد.

